

LBRIS

We know
books

GUZEL IAHINA TRENUL SPRE SAMARKAND

Traducere din rusă și note de
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
fiction

I. Cinci sute

Kazan

Patru mii de verste – exact atât trebuia să străbată trenul sanitar din Kazan până în Turkestan. Trenul propriu-zis nu exista încă – ordinul pentru formarea lui fusese semnat cu o zi înainte, pe 9 octombrie 1923. Nici pasageri nu erau – ei urmau să fie adunați din orfelinate și adăposturi, fetițe și băieței între doi și doisprezece ani, cei mai slabi și mai vlăguiți. Dar convoiul avea deja un șef: combatantul forțelor civile de tineret Deev. Tocmai ce fusese numit.

— Copii, îi spusese în loc de salut Ceaianov, comandantul secției de transporturi. Cinci sute de suflete. De dus de la Kazan la Samarkand. Mandatul și instrucțiunile o să le primești de la secretar.

În anii petrecuți la transporturi, Deev condusese tot ce putea fi deplasat pe calea ferată – de la grâne și vite rechiziționate până la spermanțet în cisterne trimis de Norvegia prietenă Povolgiei bântuite de foamete. Copii însă nu mai fuseseră.

— Când să plec?

— Și mâine. Aduni efectivul și zbori, Deev, ca pasărea zbori! Copiilor nu le place drumul lung, o să bagi de seamă și tu curând.

Asta a fost toată discuția – câteva minute, nu mai mult. Nu era limpede însă: ce însemna acel ciudat „o să bagi de seamă și tu“? Dar nu era timp de reflectat. Reflecțiile îndelungate sunt pentru bătrâni, ei au timp din belșug.

Mai întâi s-a dus la conducerea gării. Cei de acolo i-au promis că vor săpa și au dezgropat un singur vagon, e drept, fost clasa întâi, cândva de un albastru nobil, acum cenușiu-palid, cu tapițerie brodată, ruptă doar pe alocuri, cu oglinzile aproape întregi și cu o sală comună spațioasă, unde puteai să și valsezi dacă voiai. Cândva acolo se aflase biblioteca, ba chiar fusese pus și un pian, iar acum se lăfăia o cadă de fontă ciobită (pe semne fusese adusă din compartimentul de spălătorie și uitată aici). Părea stingheră între rafturile de cărți pustii și candelabrele înnegrite. Deev s-a încruntat, dar a acceptat vagonul. A ordonat ca tapițeria să fie ruptă dracului și candelabrele date jos, iar în compartimente, în locul elegantelor plase pentru bagaje, să fie construite priciuri pe două niveluri. Iar cada să fie lăsată. A încercat să ceară să fie pusă și o sobă de fontă, ca să aibă copiii unde să încălzească apă pentru spălat, dar a fost făcut burjui, așa că a lăsat ideea cu sursa de apă caldă pe mai târziu.

Pentru al doilea vagon a trebuit să aștepte încă o zi: era trimis din Krasnaia Gorka, unde zăcea de patru ani în fundul unui depou de locomotive. Când și-a văzut achiziția, Deev s-a cutremurat: nu era un vagon obișnuit, ci o biserică ambulantă. Pe semne de aceea și adunase praful atâta vreme în depou, fiindcă era greu să-l adaptezi în vreun fel la necesitățile sovietice. Bronzul înverzit al cupolei putea fi, să zicem, curățat, altarul putea fi scos. Dar cu ferestrele în ogivă de sub arcadele roșii ce să faci? Și cu decorațiunile în formă de ceapă de sub acoperiș?... A luat Deev și vagonul ăsta. De un lucru se bucura: era încăpător. „Pe câte rânduri să punem priciurile?“ a întrebat șeful artelului de tâmplărie, privind cu respect tavanul foarte înalt. „Merg și trei!“ a zis Deev dând din mână. De fapt, ar fi încăput și patru, dar poate copiii s-ar fi temut să se cațere atât de sus.

Vagonul-bucătărie a fost trimis după vreo două zile, de lângă Simbirsk – o cutiuță strâmtă pe roți, meșterită în grabă din scânduri strunjite și dresă mai târziu cu placaj grosolan,

cu coșul strâmb al sobei ițindu-se prin lucarnă. Se spunea că prin fundăturile Simbirskului erau încă din 1919 multe astfel de vechituri, și unele s-ar fi putut dovedi exact ce-i trebuia lui Deev, dar nu avea timp să se ducă acolo să cerceteze.

În sfârșit, a fost descompus un tren de pasageri care venise de la Moscova și cinci vagoane au fost alocate eșalonului lui Deev, pe care lucrătorii de la căile ferate deja îl numeau între ei „ghirlanda“ pentru varietatea de culori și nuanțe. Vagoanele – toate cușetă, afumate și pătate crunt – aveau nevoie nu de dulgherit, ci de o curățenie zdravănă. Dar între timp Deev atâta bătuse la cap conducerea gării cu tot felul de cereri (și toate „neîntârziat!“, „în clipa asta!“ și „imediat!“), încât nu i-au fost dați oamenii ceruți pentru curățenie. A scuipat, a luat o găleată de apă și s-a apucat să le spele singur.

Exact atunci a apărut și ea. Deev era întins pe podeaua udă, scoțând cu o cârpă de sub banchetă o grămăjoară de coji de semințe, și în fața lui s-au ivit două ghete de infanterist cu botul teșit. A ridicat ochii: gambele subțiri nu erau înfășurate în obiele soldățești, ci în ciorapi de lână fină.

— M-ați omorât – așa a început conversația. De ce pierdeți vremea?

Deev a fost surprins. Și-a ridicat și mai sus privirea: o fustă neagră, strâmtă, iar sub fusta de postav, niște genunchi ascuțiți.

— În timp ce dumneavoastră vă târați cu burta pe podea, mor copii.

El a încercat să iasă de sub banchetă și să se așeze, dar s-a lovit cu ceafa de margine.

— Tu cine ești?

Deev era timid în fața femeilor, și de aceea le tutuia invariabil, cu impertinență.

— Comisarul pentru copii. Merg cu dumneavoastră până la Samarkand, dacă binevoiți să ieșiți din băltoacă și să vă apucați să îndepliniți ordinul.

— Ai și un nume, comisarule?

— Belaia.

Deev n-a priceput dacă asta era numele sau prenumele. Și și nu prea se-ndemna să întrebe.

Era mai în vârstă decât el, dar nu cât să-i poată fi mamă. Mai degrabă o soră mai mare. Avea fața frumoasă și severă, ca desenată pe un afiș. Părul îi era roșcat, tuns scurt, cu bucle în toate părțile. Iar privirea – de sus, ca a unui comandant de oști. Sub această privire îi venea să sară în picioare și să-și aranjeze uniforma, dar s-a abținut: și-a netezit fără grabă părul (îndepărtându-și cu acest prilej câteva coji de semințe de pe frunte), a aruncat neglijent cârpa în găleată (apa a țâșnit peste margine și a stropit ghetele comisarului) –, dar a rămas șezând pe podea, prefăcându-se distrat.

— Atunci, poate mă ajuți la curățenie, tovarășă Belaia? Sau aducem oamenii în grajd?

— Vă ajut, a răspuns ea serios. Dar noaptea, când dorm copiii.

— Carevasăzică noi doi n-o să dormim? s-a obrăznicit Deev.

N-ar fi vrut cătuși de puțin să sune așa, dar îl luase gura pe dinainte. Și deodată i s-a făcut rușine de neobrazarea asta nelalocul ei. S-a ridicat și și-a scuturat mizeria de pe pantalonii suflecați și de pe genunchii goi. Iar când s-a îndreptat, și-a dat seama că o privește pe musafiră de jos în sus: comisarul Belaia era mai înaltă cu jumătate de cap.

— Mă tem, Deev, că n-o să prea avem parte de somn, i-a zis, privindu-l țintă, și el s-a uitat în sfârșit în ochii ei – de un cenușiu rece, cu gene drepte. Până la Samarkand, n-o să avem parte.

*

Câteva minute mai târziu, pășea alături de Belaia. De fapt, nu pășea: tropăia grăbit pe drumurile udate de ploaia măruntă, străduindu-se din toate puterile să nu alunece și să cadă.

Ea mergea cu pași mari peste traverse, deși avea picioarele subțiri, ca de adolescentă, și silueta ușoară, abia ghicindu-se prin faldurile mari ale vestonului strâns în talie cu o curea. Deev urmărirea înaintarea hotărâtă a bocancilor ei teșțiți și se gândea că sigur ascundeau niște tălpi mici și înguste. S-a împiedicat, a drăcuit și a alungat acest gând necuviincios.

— O să încerce să mărească cota, să nu fiți de acord! Belaia vorbea repede, fără a se obosei să se întoarcă spre interlocutor, ci aruncând cuvintele în față ca din pușcă, și el era nevoit să grăbească pasul, ca să-i audă instrucțiunile. O să încerce să adauge bolnavi în chip de convalescenți – să nu fiți de acord!

Deev nu pricepea în ruptul capului cu cine nu trebuia să fie de acord. Altfel spus, pe cine împușca atât de nemilos cu vorbe comisarul?

— O să înceapă să vă vorbească de milă – să dați vina pe mine. Așa să le spuneți: Belaia asta e atât de principială și de lipsită de inimă, că nu te poți înțelege cu ea, pur și simplu nu-i om, ci piatră...

— Dar eu sunt șeful convoiului, a amintit totuși Deev.

— Dumneavoastră sunteți șeful, s-a învoit Belaia. Dar dați vina pe mine. Sau, și mai bine, tăceți, o să spun eu toate astea.

Terenurile gării dădeau în oraș și în scurt timp au ajuns în centrul acestuia, unde, în piața cea mare, se afla un palat din granit și marmură, cu coloane groase și ferestre mult mai înalte decât un stat de om – cândva Adunarea Nobililor, iar acum, centrul de primire pentru evacuati numărul 1 din Kazan. Aici erau aduși din colțurile apropiate și îndepărtate ale Tătariei Roșii copii pe care părinții nu-i mai voiau sau nu mai puteau să-i hrănească; de aici urma să provină și cea mai mare parte a pasagerilor din eșalonul condus de Deev.

De aproape însă, centrul semăna nu cu un palat, ci cu o cetate asediată. Geamurile de la demisol erau bătute în scânduri – temeinic, pe alocuri cu două rânduri –, iar ferestrele în ogivă de

la parter erau ascunse în spatele unor bucăți de tablă sau de placaj. Coloanele de marmură albă erau străbătute de o rețea deasă de crăpături. Pereții erau atât de plini de ciobituri, încât păreau construiți dintr-o piatră neobișnuit de moale și de poroasă (Deev a recunoscut pe dată aceste ciobituri: cele mici erau făcute de gloanțe, cele mari, de obuze). Clădirea părea severă și inaccesibilă, de parcă în jur încă ar fi vuit Războiul Civil. De cine se apărau cei dinăuntru? De copiii care asediau instituția?

Aceștia erau peste tot – pe scara de granit de la intrare, pe ziarele așezate de-a lungul pereților –, cincisprezece sau douăzeci de trupuri murdare, înfolfite în zdrențe până la sprâncene și stând leneșe, nemișcate în ploaie. Deev văzuse de mai multe ori acest tablou, dar nu se întrebese niciodată: de ce stau copiii ăștia în afara centrului, și nu înăuntru?

Belaia a urcat pe rampa lină pentru trăsuri spre intrarea elegantă și a bătut la ușă. Nici un răspuns. A mai bătut o dată, mai tare, a încercat ușile închise ferm, dar tot fără rezultat. S-a ridicat pe vârfuri și a lovit cu palma de câteva ori în placajul care acoperea ferestruica – cât pe ce să se rănească într-un cui.

Fortăreața rămânea tăcută. Copiii de la poalele ei, la fel.

Nimeni nu se clintea măcar. Câteva perechi de ochi urmăreau cu o curiozitate apatică acțiunile femeii, și doar un puști – mărunțel, cu fața maronie ca de bronz semănând cu un cartof murdar – s-a așezat mai bine, ca să nu piardă reprezentăția. Lui i s-a adresat Belaia.

— De ce nu deschid? a întrebat ea simplu, pe un ton prietenos.

Nici tu ton autoritar, nici tu privire de comandant, s-a mirat Deev. Carevasăzică știe comisarul să vorbească și omenește!

Puștiul a rămas tăcut câteva clipe, privind în jur și în sus, de unde curgeau picăturile mici de ploaie.

— Ați venit cam târziu, a murmurat el fără tragere de inimă. Dacă veniți mâine, dimineața o să fie mai cumsecade.

— Noi acum avem treabă, a oftat Belaia. Poate mai e vreo cale... Ne ajuți?

Și din nou el a răspuns cu întârziere, ca și cum cuvintele i-ar fi ajuns de departe.

— Și mie ce-mi iese?

— Îți spun cum să intri în centru. Ca să nu te mai murezi aici, sub prag, ștergând cerdacul cu pantalonii. Și ca să te ia surorile sociale sub aripa lor și să te ducă înăuntru, să te spele, să te hrănească și să te înscrie la rații.

— Mă trombonești, a rânjit scurt puștiul, dezvăluind niște dinți negri.

— Azi la miezul nopții e o razie pe Ustia: Comisariatul pentru Copii și miliția o să pieptene malul. Pe care îi prind, îi duc în centre. Așa că toți cei care vor să aibă un acoperiș și hrana asigurată trebuie să fie la Ustia până la apus. Cine nu vrea poa' să se ducă la mama dracului și să nu ni se încurce printre picioare. Ai priceput? Să le zici și la ai tăi.

Fețișoara-cartof s-a boțit, ridicând neîncrezător din sprâncene și smârcâind din nări.

— Să mor înjunghiată și să-mi sară ochii dacă te mint! Belaia s-a lovit cu pumnul în piept, ca împlântându-și un pumnal între coaste, și fețișoara s-a netezit pe loc, zâmbind complice. Acum ajută-ne, l-a rugat ea din nou.

Prichindelul s-a ridicat – încet, abia mișcându-și mâinile și picioarele, de parcă s-ar fi mișcat pe fundul unui râu, nu pe uscat – și s-a apropiat de ușile de la intrare. S-a întors cu spatele la ele și, pierzându-și pe loc apatia, a început să lovească violent cu călcăiele și cu pumnii; lovea atât de tare, că lemnul greu, lăcuit tremura, și balamalele scârțâiau.

— Trebuie bătut mai zdravăn, a explicat el fără să se întreprupă și găfâind un pic din cauza efortului. Doar cu încăpățănare-i dovedești!

— Am zis că nu mai sunt locuri! s-a auzit după un minut de undeva de deasupra, de la o fereastră.

Dar prichindelul a continuat să bată, fără a slăbi ritmul, și curând într-una din uși a zăngănit o cheie. Puștiul a sărit brusc într-o parte, și o mătură ărită prin ușa crăpată s-a agitat pe lângă el.

— Valea de-aici, pușlama! În deschizătură s-a ivit o siluetă uriașă de femeie mânuind mătura ca pe o sabie tăioasă. Valea, lua-te-ar Necuratul să te ia!

— Ce-ați făcut așa o citadelă aici? Belaia vorbea foarte liniștit și atât de amenințător, încât Deev a simțit că-i îngheață măruntaiele. Războiul s-a terminat de mult.

— Pentru unii s-a terminat, pentru alții e în toi, a zis portăreasa, neintimidată. O să ne dărâme instituția! Nu sunt eu de vină că aici apare câte-o armată în fiecare zi! Unde să-i bag pe toți?

Fără să mai rostească o vorbă, Belaia a făcut un pas înainte, și femeia uriașă s-a dat la o parte, lăsând jos mătura. Deev a țâșnit în urma ei, pătrunzând în întunericul dens al clădirii cu ferestrele bătute temeinic în scânduri.

*

— Tovarăși, pe cine căutați? Portăreasa încă își făcea de lucru la ușa, încuind ultimul dintre cele câteva lacăte și neni-merind broasca pe întuneric. Unde mergeți, tovarăși? Hei!

Dar Belaia urca deja scara largă și elegantă, spre lumina care venea de la etaj. Deev a dat să grăbească pasul în urma comisarului, dar s-a împiedicat de ceva moale, fiind cât pe ce să cadă. Apoi s-a împiedicat din nou. Și iar a fost cât pe ce să vină în nas. Întunericul a țipat subțirel, apoi a scârțâit caraghios:

— Tovarăși!

Era cu neputință să vezi ceva în întunecime. Deev s-a oprit, fluturându-și mâinile în față. A dat peste o pereche de scăfărlii tunse chilug.

— Tovarăși! s-a auzit un chicotit din altă parte. Încotro?

— Unde-a-nțarcat mutu' iapa! a răzbătut de altundeva. Unde crește ceapa!

— Ca să sape groapa!

— Să dea de dușcă apa!

— Ori să tragă țeapa!

Și bezna s-a umplut de glasuri, râsete și icneli.

— Să-l caftească pe codoș!

— Mai bine pe procuror!

— Cât o fi și el de moș!

— Fără zarvă, dar cu spor!

— Gura! a lătrat portăreasa de undeva de la poalele scării.

Încordându-și privirea și estimând spațiul din fața lui, Deev mergea grăbit după Belaia prin mulțimea de băieței împrăștiați pe trepte. Palmele îi alunecau pe capetele rase, gambele, pe umerii sau spinarea câte unuia. Cel mai mult se temea să nu calce pe cineva, dar trupurile de copii erau infinit mai iuți – se dădeau singure la o parte, deschizându-i drumul, așa cum se desparte un banc de plevuști când vede apropiindu-se un pește mare.

Cu cât Deev urca mai mult, cu atât se făcea mai lumină în jur și cu atât devenea mai deasă mulțimea. Curând, scara s-a despărțit în două, fiecare jumătate se curba brusc, una la stânga, cealaltă la dreapta, ducând la etaj. Aici putea deja să vadă ochi – căprui, roșcați, negri, albaștri, de culoarea ierbii –, aceștia priveau curioși de peste tot. Prichindeii erau mărunței și tunși toți la fel. Unul părea să nu aibă o ureche; dar poate doar părea așa în penumbră.

Primul etaj se deschidea în două părți printr-un coridor larg. Ușile late – cândva de un alb strălucitor, cu ornamente aurii, iar acum cojite până la lemnul întunecat – duceau în spațiile interioare. Din adâncurile coridorului venea spre oaspeți o femeie mărunțică cu ochelari, aparent lucrătoare a centrului. Dar Belaia – fără s-o mai aștepte, ba parcă în ciuda grabei acesteia – a dat de perete ușile centrale și a pășit hotărât

înăuntru. Deev, duduind de stânjeneală, mergea în urma ei.

Că doar el avea să dea socoteală pentru această necuviincioasă intruziune, nu-i așa?

A intrat și a încremenit: era sala de bal. Prin ferestrele imense – aproape toate aveau geamurile întregi, și doar câteva erau acoperite cu cârpe – se revărsa cu generozitate lumina zilei. Tavanul era neobișnuit de înalt – puteai să-ți rupi gâtul dacă voiai să privești candelabruul gigantic, cu multe brațe, de mărimea unui vapor (becurile în formă de lumânare erau sparte toate până la unul, dar ornamentele din bronz erau intacte). De la candelabru plecau în valuri pe tavan flori de ipsos și crăpături negre. Tot acolo, sus, plutea un balcon de orchestră înconjurat de o balustradă albă, iar din el porneau niște coloane jerpelite, dar încă grațioase.

Acest spațiu mare era atât de plin de copii, încât semăna cu sala de așteptare a unei gări. Pervazurile erau acoperite cu cârpe și transformate în cotloane de dormit; pe fiecare se înghesuiau câte trei-patru țânci, uneori claie peste grămadă. Ca lavițe serveau și cuferele, și geamantanele, și sacii umpluți cu cine știe ce, și teancurile de cărți așezate unele lângă altele și așternute cu fân – acestea se întindeau pe parchet în șiruri lungi (cărțile erau scumpe, cu coperte de piele sau de carton elegant, evident opere complete). Cei care nu aveau loc de dormit sau chiar de șezut stăteau culcați direct pe podea, acoperind-o cu un strat dens, mișcător, de mâini și picioare palid-murdare și fețe slăbuțe.

Nimeni nu a acordat vreo atenție nou-veniților: locuitorii centrului se uitau pe fereastră, jucau cărți, stăteau de vorbă, strănutau, spărgeau păduchii în dinți sau se holbau pur și simplu la tavan. Deev nu mai văzuse niciodată atâtia copii adunați la un loc. Îl dureau ochii de atâtea tălpi goale și țeste identice, tunse chilug. Zgomotul vocilor îi umplea urechile:

— N-a fost prima dată când a trebuit să halim carne de câine – asta e fumată! Și ce-i cu asta, ne-am umplut burdiha-nele, n-am murit...

— Mama era atunci pe moarte, pământul își întindea deja ghearele spre ea...

— Ce mă tot bați la cap, frate? Dacă o să vreau ceva, n-o să-ți cer ție. Suntem şuți cu state vechi, dacă șmanglim ceva, nu se prinde nimeni...

— O, Fecioară preacurată, Maica Domnului, împărăteasă a cerurilor și a pământului! Auzi-mi oftatul de durere...

— Mâncarea e oribilă și-aici: apă bei, apă mănânci, să te caci nu mai ajungi...

— Păi Mozjuhin¹ al tău pe lângă Douglas Fairbanks al meu e ca șoarecele pe lângă elefant!...

— Când or începe să mă sfășie, o să-mi aduc aminte de cuvântul drag mamă...

— Eh, surioară, îi zic, e tare important să mănânci, dar după cum zice Lenin...

— Tovarăși! Sunteți de la Narkompros²?

Femeia cu ochelari găfăia după scurta alergare (de aproape Deev a văzut că părul ei lung și gras, prins în coc, era complet cărunț, iar subțirimea trupului nu era datorată tinereții, ci bătrâneții). Dar Belaia nici gând să se oprească – pășea hotărâtă printre corpurile de copii de pe podea, întorcând capul în toate părțile.

— Mă numesc Șapiro. Femeia îl ajunsese din urmă pe Deev și își potrivise cum-necum pasul la mersul rapid al comisarului; acum tropăia alături de Belaia, încercând să-și privească în față ciudata musafiră. Directoarea Șapiro.

— Numărul total al copiilor din centru?

Belaia vorbea pe un ton extrem de sever, parcă dezaprobând dinainte orice răspuns.

1. Ivan Ilici Mozjuhin (1889–1939) a fost un actor și scenarist rus din perioada filmului mut. A lucrat și în Franța, Germania și SUA.

2. Prescurtare pentru *Narodnii komissariat prosveșcenia*, Comisariatul Național pentru Educație.

— Patru sute cincizeci. Directoarea și-a scos din mers ochelarii și i-a șters de poalele jachetei tricotate, pesemne sperând s-o vadă mai bine pe nou-venită. Dar după-amiază vor fi mai mulți, așteptăm un transport de la Elabuga.

— Din care sănătoși?

— Depinde ce numim sănătos. În infirmerie și în carantină sunt patruzeci și șapte de copii... Chipul directoarei exprima tot mai multă confuzie, iar răsufierea îi devenea tot mai șuierată din cauza mersului alert. Sau sunteți de la Narkomzdrav¹?

Nu era drept să faci un om în vârstă să alerge așa. Oare Belaia își dădea seama de asta? Părea că nu. Sau, dimpotrivă, își dădea seama prea bine?

— Din numărul total al celor sănătoși, câți copii au mai mult de cinci ani?

— Circa două treimi... Dar dați-mi voie... aș vrea să știu totuși... Șapiro deja abia mai putea trage aer în piept. Tovarășa?...

Lui Deev i s-a făcut rușine.

— Belaia, a prezentat-o el pe însoțitoarea sa. Comisarul Belaia, de la Comisia pentru Copii.

— Comisia pentru Copii! s-a luminat brusc Șapiro, uitând să gâfâie. În sfârșit, v-ați adus aminte de noi! Că fără dumneavoastră ne prăpădim, ne prăpădim... De ce nu ne-ați anunțat? Aș fi adus la zi și toate cifrele, aș fi pregătit și o listă de probleme, ca să nu lucrăm la repezeală...

— Că dumneavoastră nu vă grăbiți.

Belaia a privit ferestrele și pereții dintre ele: afară ploaia se întetise, și pe stucatura jerpelită se scurgeau deja pe parchet picături mari.

N-a privit întâmplător: dădea de înțeles astfel că vede și evaluează. Era totuși uimitoare maniera asta a ei de a-și trans-

1. Prescurtare de la *Narodnii komissariat zdravohranenia*, Comisariatul Național pentru Sănătate.

forma nu numai cuvintele, ci și gesturile, ba chiar și privirile tăcute într-o acuzație! Echidnă, nu femeie.

— Bun, în primul rând, firește, sediul, a început Șapiro cu însuflețire. Vedeți și dumneavoastră ce condiții avem! Cei de la Narkompros cred că dacă ne-au dat un palat, gata, au terminat! Dar cum să trăim în palatul ăsta? La asta s-au gândit? Cum să învețe? Unde dorm? Și dacă se îmbolnăvesc? Cu asemenea condiții, ăsta nu-i un loc pentru copii.

— Așa e, a fost de acord Deev (care tare-și dorea s-o ajute pe biata directoare). Paturile unde sunt?

— La adunările nobilimii nu se dormea, tovarășe. Șapiro a dat din cap cu tâlc. Aici se dădeau baluri și petreceri. Uite, ăsta e cel mai bun pat al nostru.

A bătut cu palma într-o bancă de stradă, pesemne adusă din vreun parc: pe ea se foiau o grămadă de țânci, acoperiți cu o față de masă din mătase, cu franjuri, cumplit de pătată și care de mult își pierduse culoarea.

— Aici, la mine, e ziua și transportul! Și unde să-i bag pe toți evacuații ăștia? Șapiro și-a dat în lături brațele bătrâne și slabe, semănând brusc cu un păianjen speriat. Și pe deasupra, în fiecare zi mai apar și prunci gășiți. Deja am pus și un anunț pe ușă: „Vă rugăm foarte mult să duceți toți nou-născuții direct la Casa Copilului!“ Am indicat și adresa. Dar mamașele fie sunt analfabete, fie încăpățanate: în fiecare dimineață găsim pe trepte unul-doi prunci înfășați, ba uneori chiar trei...

Deev a simțit o privire ațintită asupra lui. S-a întors – prin geamul ușii-armonică a balconului se uitau la el câteva statui de ipsos; pesemne fuseseră scoase pe balcon pentru că erau inutile. Unele aveau nasul spart. Pe chipurile neclintite ale statuilor șiroia apa de ploaie.

— ...În plus, în fiecare zi, mai vin singuri vreo zece-cincisprezece. Vin, vin, vin și nu se mai termină. Și nu numai din Tătaria – vin și din Ciuvașia, și din Mordovia, și nemți de pe

lângă Saratov, deunăzi au venit și din Kalmâkia. Pe un adolescent, să zicem, nu-l primesc. Dar un băiețel de trei ani? Nu mă lasă inima să-l refuz.

— Din bunătatea inimii ați barat ferestrele cu fiare?

După ce a dat ocol sălii, Belaia s-a întors și a pornit energic spre ieșire, de parcă ea ar fi fost stăpâna locului și și-ar fi condus oaspeții prin instituție.

Deev avea fălcile încheștate; tonul aspru și comportamentul necioplit al însoțitoarei sale îl indispuneau. Parcă n-ar fi fost comisar pentru copii, ci un sergent-major la defilare!

— De ce vorbiți așa? Șapiro abia ținea pasul cu Belaia. Parterul și subsolul sunt complet nelocuibile, nici animale nu putem să ținem acolo: iarna e promoroaca de-un deget pe pereți, iar primăvara și toamna e apa până la genunchi. Ferestrele nu mai au geamuri de pe vremea războiului. Șemineurile nu funcționează, canalizarea e stricată și ea. Dacă ne-ar ajuta Comisia pentru Copii...

Discuția a fost întreruptă de un sunet bizar, prelung, venit de undeva de deasupra, de sub tavan; în prima clipă, lui Deev i s-a părut că e o sirenă. Dar nu, era un copil – nu plângea, ci urla pur și simplu – disperat și insistent, contenind doar rar, ca să respire și să-și tragă sufletul. Până și Belaia s-a oprit și s-a întors în direcția de unde venea sunetul. Directoarea însă numai a dat din mână obosită:

— Nu-l băgați în seamă, ăsta e Senea-Ciuvașul. O să se liniștească acuși.

*

Urletul n-a încetat – nici până când oaspeții au părăsit sala de bal, nici cât au mers pe coridor, nici când au intrat în camera alăturată. Șapiro a închis ușile, ca să nu-i deranjeze zgomotul – glasul pătrundea și prin pereți.

Dar odată intrat în noul spațiu, Deev a uitat de Senea, atât de tare l-a uluit această a doua sală. Pesemne fusese cândva o

sufragerie elegantă. Acum era populată de fete. Și aici erau aceleași paturi improvizate – din cărți, mobile, cutii de carton –, aceeași înghesuială, aceleași trupuri costelive și picioare desculțe, dar nu de băieței, ci de fete. Și peste toate acestea domnea mîncarea.

Tavanul era pictat generos, în culori vii, cu un naturalism excesiv. De jur împrejur erau frunze de viță-de-vie, deasupra cărora se făleau niște ciorchini uriași, luminați de razele soarelui. Tot aici erau presărate și mere rumene, și niște pere de culoarea mierii, aproape transparente în lumină. Peste munții de caise și piersici zburau fluturi, iar lămâi cu coaja parțial curățată străluceau umed și numai că nu musteau de suc.

Pereții erau tablouri gigantice. Vânat fript, jamboane roz-palide în secțiune, stridii, pâine feliată și cupe cu vin – toate acestea erau de dimensiuni neînchipuite și într-o stare excelentă: nici crăpăturile, nici igrasia nu umbreau această abundență – frescele străluceau de-ai fi zis că abia au fost pictate.

În această sală era foarte liniște: covârșite de spațiul incredibil, fetele stăteau întinse cumiști, vorbind între ele abia auzit (până și Senea-Ciuvașul își încetase țipătul). Deev a observat cum una încearcă să rupă o bucățiță de carne desenată de pe perete, dar nu reușește: stratul de vopsea era gros și dur, iar degețelul fetei, slab.

Ar fi vrut să pună o întrebare, dar n-a făcut decât să scoată un mormăit înciudat, cercetând norul de fructe împrăștiat de deasupra capului său.

— Vă spun, nu avem loc, a oftat Șapiro.

— Dar nu se pot acoperi cumva aceste... Deev și-a mijit ochii, în căutarea cuvântului potrivit – aceste opere de artă?

— Cu ce? Cu cărbune? Nici de-ăla n-am.

— Cu locul ne-am lămurit, i-a întrerupt Belaia. Ce altceva vă îngrijorează?

Deev nu observa nici o urmă de emoție pe chipul ei frumos și neted: comisarul privea cu un calm absolut delirul culinar

dezlănțuit în jurul lor și copiii îngrămădiți sub el. Avea o structură sufletească ciudată: ba își ieșea din fire din senin, ba era mai seacă decât un deșert – de parcă ar fi avut în piept o bucată de pește congelat în loc de inimă. Așadar, o tulbură pereții și roind de apă și ferestrele bătute în scânduri. Dar chinurile unor copii care trăiesc înconjurați de mâncăruri pictate, nu?

— În al doilea rând, bineînțeles, hrana, a răspuns repede Șapiro, arătând cu palmușele-i uscățive spre alimentele pictate. Eu înțeleg totul: e sărăcie, foamete, vremurile sunt grele. Dar de ce-i mai evacuăm, dacă nu putem să-i hrănim? O rublă pe săptămână de copil – unde s-a mai văzut așa ceva? Cu ce să-l hrănesc de o rublă? Cu praf de moară? Cu pulbere de ovăz? Și nu trebuie doar să-l hrănesc, ci și să-l tratez în caz de boală, să-l încălzesc. Asta deja în al treilea rând.

A arătat din cap spre șemineul din colț – larg, din fontă și marmură –, la poalele căruia zăceau câteva vreascuri și ziare rupte. În gura șemineului era o găleată de tablă, în care din horn picura din când în când apă – probabil de la ploaia de afară.

— Un palat... Obrajii ridați ai lui Șapiro se rumeniseră de emoție, ba chiar părea să se fi încins toată în urma acestei discuții; jacheta i se desfăcuse, mișcărilor îi deveniseră mai ample. S-au gândit cei de la Narkompros de câte lemne e nevoie ca să încălzești măcar o dată palatul ăsta? Iarna, în sala de bal, avem vârtejuri de zăpadă!

Deodată, Deev a simțit că înghețase în jumătatea de oră petrecută în centru: de fapt, aici nu era nici un pic mai cald decât afară. Razele de soare pictate pe tavan nu încălzeau.

— Ei, lemne e mai ușor să cereți decât bani sau spațiu.

Belaia trecuse din nou la tonul de procuror.

— Am cerut! Mi-am terminat hârtia cu câte cereri am făcut!

— Atunci n-ar fi trebuit să scrieți, ci să veniți la Comisia pentru Educație Socială, la director, și să nu-l lăsați să iasă din birou până nu vă dă câteva vagoane de lemne. Să-i puneți un

creion ascuțit ticălosului ăstuia uite-aici – Belaia s-a împuns cu degetul acolo unde la bărbați iese în afară de obicei mărul lui Adam –, și alt creion să i-l îndesați în mână: să semneze! Și să-l amenințați că altfel vă plângeți la CEKA de neglijența lui și atitudinea ostilă față de copii!

După o anumită nuanță care i se simțea în voce, Deev a înțeles că făcuse ea însăși acest lucru, și probabil nu o dată. Șapiro doar a clipit neputincioasă din ochii miopi, fără să răspundă la curajoasa propunere, și abia câteva clipe mai târziu a continuat, ca și cum încă mai aștepta compasiune.

— Și-apoi, firește, igiena – practic la noi nu e deloc. Nici băi, nici camere de dezinfectare – copiii fac baie câte zece. Avem o singură bucățică de săpun pentru zece copii. Și dacă fac râie? Dacă fac vreo ciupercă? Mi-e frică și să mă gândesc...

— Da' încetați odată cu frica și cu văitatul! Belaia a ridicat vocea atât de tare, că Șapiro a tresărit, iar fetițele s-au uitat speriate la adulții care făceau scandal. Veniți la Narkomzdrav și bateți cu pumnul în masă! Și aruncați-le pe aceeași masă o mână zdravănă de păduchi, ca amintire de la copiii nespălați. O să aveți imediat și camere de dezinfectat, și săpun, și praf de dinți!

Apoi s-a întors enervată și s-a îndreptat spre ușă.

Le-a făcut pe toate, și-a zis Deev. Belaia a făcut toate astea: a dat și cu pumnul, a aruncat și păduchi pe masă. Sau poate nu pe masă, ci direct pe după gulerul vreunui nefericit de șef. Cu una ca asta nu-i de glumă: nu-i om, ci cangrenă în fustă. Iar el, prostul, se uita la genele ei și la genunchii frumoși. Și îi fusese dat să nimerească în același convoi cu ea!

— Asta mă sfătuiți ca membru al Comisiei pentru Copii? a zis icnind directoarea.

— Și încă urgent!

Părăsind sufrageria, comisarul nu s-a obosit să țină ușa în urma ei, și aceasta aproape că a izbit-o în frunte pe Șapiro.

Deev abia a apucat să sară s-o apere pe bătrână de lovitură. Dacă ar fi fost după el, tare ar mai fi trosnit-o cu ușa asta pe Belaia – în spinare, sau chiar peste fața ei frumoasă și arogantă.

Dar ea deja zbură pe scară spre etajul al doilea, gata-gata să lovească un prichindel cu piciorul.

— Desparte-te, mare, plutește un căcat! s-a răstit acesta.

— Niciodată un căcat cu altul n-a semănat, i-a replicat Belaia pe loc.

— Acolo n-aveți ce vedea! s-a neliniștit și mai tare Șapiro, și în vocea ei se simțea spaima. Sunt doar infirmeria și carantina!

Prea târziu: comisarul urcase deja scara, încălțările ei se auzeau deja bocănind pe podea undeva deasupra.

*

Băiețelul era îmbrăcat într-o redingotă de culoarea zmeurei, cu flori aurii și nasturi de cristal – stătea pe coridor și urina într-o găleată. Redingota îi era atât de mare, încât poalele i se strânseseră și zăceau pe parchet în falduri, iar gâtul subțirel i se ițea din guler ca un bețișor dintr-un borcan. Sub catifeaua roșie i se zărea trupul alb, complet gol – băiețelul nu avea pantaloni, nici măcar lenjerie intimă. După ce și-a făcut nevoile, și-a ridicat grijuliu poalele hainei, ca să nu se împiedice de ele, și s-a îndreptat spre locul lui, cu mers târșăit. Picioarele goale care se vedeau de sub marginile redingotei semănau cu ale unui elefant: groase și urâte – își pierduseră orice formă –, pășeau încet, cu trudă, abia desprinzându-se de podea.

— Comoara asta am găsit-o în balconul orchestrei, lângă peruci și pudră, a explicat Șapiro, gâfâind din cauza efortului de a urca scara (lui Deev i se părea că deja se clatină de oboseala și emoțiile ultimelor minute). Ce-i drept, au rămas de la muzicanți o duzină de costume de carnaval, dar încălțăminte – nici o singură pereche. Mai bine-ar fi fost invers. Dar ca să nu

irosim bunurile, le-am dat copiilor... Sau la picioarele lui vă uitați? V-am spus, aici e infirmeria.

Spațiile de la etajul al doilea erau mult mai strâmte și mai joase: pe ferestrele mici se vedea cornișa suspendată deasupra, iar Deev ar fi putut să atingă tavanul cu mâna dacă ar fi vrut. În mod evident, aici fuseseră cândva dependințele. La fiecare ducea câte o ușiță îngustă.

Șapiro și Deev s-au uitat în câteva saloane (trebuia să te apleci ca să nu dai cu capul de pragul de sus al ușilor), până când într-unul au găsit-o pe Belaia: nu se plimba prin încăpere, ci stătea pur și simplu nu departe de ușă, privindu-i cu atenție pe locatari. De altfel, nici nu aveai pe unde să te plimbi – camerele erau prea înghesuite, trupurile de copii acopereau în strat prea gros podelele.

Aceste trupuri erau bizare. Unele părți din ele – mâini, umeri, coaste, clavicule, gâturi – erau neobișnuit de slabe, cu oscioare care ieșeau ascuțite în afară. Iar câteva – tălpi, gambe, coapse și burți – erau imposibil de grase, semănând cu niște perne umflate. La fel și fețele: unii aveau o mască osoasă, alții deja nu mai aveau chip, ci parcă o broască umflată cu paiul, în cutele căreia abia se mai zăreau orbitele ochilor. Deev, firește, mai văzuse oameni rahitici (cine nu văzuse în zona Volgăi!), dar atât de mulți laolaltă, și numai copii... Unii erau goi, alții acoperiți cu câte o redingotă de catifea ca aceea pe care o văzuseră. Unii aveau pe cap trigoane brodate cu fir de aur și împodobite cu pene și peruci buclate. Copiii zăceau pe șezlonguri și pe podea, stăteau de vorbă lenș, mulți dormeau.

— Conform instrucțiunilor, bineînțeles, pe cei rahitici și pe cei schilozi n-ar fi trebuit să-i luăm, a murmurat vinovat Șapiro, și Deev a înțeles în sfârșit motivul tulburării sale, dar evacuatorii... Ce să le faci, sunt oameni și ei. Se întâmplă, mai greșesc: ba ne aduc câte un sugar, ba odată ne-au adus o fată însărcinată de pe la Mamandîș – are doar treisprezece ani și e însărcinată...